

технологій. Розроблені педагогічні умови, зміст, форми і методи сприяли покращенню стану здоров'я учнів у результаті підвищення мотивації до здорового способу життя та рівня валеологічних знань, засвоєння способів збереження і зміцнення здоров'я.

Проведене дослідження і здобуті результати підтвердили достовірність основних положень запропонованої гіпотези, дали змогу зробити висновки і визначити перспективи подальшої розробки проблеми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ващенко Л.С. Основи здоров'я: книга для вчителя / Л.С. Ващенко, Т.Є. Бойченко. – К.: Генеза, 2005. – 240 с.
2. Ващенко О. Готовність вчителя до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі / О.Ващенко, С.Свириденко // Здоров'я та фізична культура. – 2006. – №8. – С. 1-6.
3. Ващенко О. С. Організація здоров'язберігаючої діяльності початкової школи / О.Ващенко, С.Свириденко // Початкова освіта. – 2011. - №46. – С. 2-4.
4. Володарська М.О. Усі уроки з курсу «Основи здоров'я». 1-4 класи / М.О. Володарська. – Х.: Вид. група «Основа», 2009. – 490 с.
5. Горашук В.П. Формирование культуры здоровья школьников (теория и практика) / В.П. Горашук. – Луганск: Альма-матер, 2003. – 388 с.
6. Лозинський В. Техніки збереження здоров'я / В. Лозинський. – К.: Главник, 2008. – 160 с.
7. Малашенко М. П. Педагогіка здоров'я в початковій школі / М.П. Малашенко. – Х.: Веста: Изд-во «Ранок», 2008. – 192с.
8. Митина Е. П. Здоровьесберегающие технологии сегодня и завтра / Е. П. Митина // Начальная школа. – 2006. – № 6. – С. 56 – 59.
9. Науменко Ю. В. Здоровьесберегающая деятельность школы / Ю. В. Науменко // Педагогіка. – 2005. – № 6. – С. 37 – 44.
10. Омельченко Л.П. Здоров'ятворча педагогіка / Л.П. Омельченко, О.В. Омельченко. – Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 205 с.
11. Оржеховська В.М. Методологічні засади діяльності освітнього закладу, спрямованої на здоров'я / В. М.Оржеховська, О. О. Єжова // Педагогіка і психологія. – 2009. – №4. – С. 5 – 17.
12. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової школи: посібник для вчителів і методистів початкового навчання / О.Я. Савченко. – К.: Богданова А.М., 2009. – 226 с.
13. Смирнов Н.К. Здоровьесберегающие образовательные технологии в современной школе / Н.К. Смирнов. – М.: АПК и ПРО, 2002. – 121 с.

Локоть Н.

Науковий керівник – проф. Вихрущ В.О.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИВАЛЬНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВЕРБАЛЬНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У СУЧАСНІЙ ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Відповідно до Закону України „Про освіту”, метою освіти є „...всебічний розвиток людини, як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями” [3, с.2].

Досягнення цієї мети можливе лише за умов оптимального вибору методів навчання в процесі якого здійснюється засвоєння учнями знань, умінь й навичок, формування світогляду, розвиток здібностей.

Впродовж розвитку теорії навчання були зроблені спроби щодо класифікування методів навчання. У сучасній дидактиці відомі класифікації методів навчання І. Лернера, М. Скаткіна, М. Данилова, Б. Єсіпова, С. Петровського, В. Паламарчука, М. Махмутова, А. Алексюка, Г. Ващенка, Ю. Бабанського, І. Харламова та інших, які спрямовані на ефективне засвоєння навчального матеріалу та на розвивальний потенціал усіх психічних процесів молодших школярів.

Як показують дослідження А. Алексюка, Є. Голанта, разом з іншими методами навчання, в практиці шкільної роботи важливе місце посідають вербальні методи, зокрема виокремлення вербальних узагальнень у метод передачі інформації, як свідчать висновки Ю. Бабанського та І.

Лернера, стало одним з найбільших досягнень людства. Тому вербальні методи і прийоми стають все більш різноманітними.

Основне джерело інформації, яке домінує у вербальних методах - слово вчителя (іншої особи, яка є носієм інформації), друковане слово, - свідчують Є. Голант і С. Петровський.

В. Сухомлинський писав: „Я вірю в могутню, безмежну силу слова вихователя. Слово – самий тонкий і самий гострий інструмент, яким ми, вчителі, повинні вміло торкатися до сердець наших вихованців... Цілком витим безглуздя є твердження про те, що вадою виховної роботи у багатьох школах є словесне виховання. Треба говорити про інше: про примітивність словесного виховання, про невміння окремих вчителів виховувати словом” [7, с.7].

Методи і прийоми, пов'язані зі словом вчителя, мають специфіку використання у початкових класах, оскільки переважає скрава, емоційна розповідь вчителя, яка доповнюється бесідою або іншим допоміжним методом навчання, який належить до даної групи, або до наочних чи практичних методів. Технологію оптимального використання наочності як засобу навчання та слова вчителя розробив Л. Занков.

Вчителі широко використовують роботу із підручником, книгою, друкованим словом тощо. Можливості живого слова вчителя у сучасних умовах з успіхом доповнюють різними видами аудіоматеріалів.

У дидактиці прийнято виділяти такі види вербальних методів: розповідь, бесіда, робота з книжкою, прослуховування художнього слова, драматизація, які спрямовані не лише на набуття знань учнями, а й на їх загальний розвиток.

Як зазначають Ю. Бабанський, І. Підласий розповідь спрямована на розвиток уваги, мовлення, уяви, емоцій, пам'яті, пізнавального інтересу молодших школярів [2, 5].

На думку О. Савченко, правильне використання бесіди сприяє розвитку мислення, мовлення, пам'яті, уваги, пізнавального інтересу та активності [6, с.275].

Як стверджують І. Підласий та В. Онищук, робота з книжкою сприяє розвитку пам'яті, формуванню навичок самоконтролю, впливає на емоційну сферу дитини і створення у неї цілісної картини світу із врахуванням вікової специфіки сприйняття оточуючого світу [5, 8].

Як зазначає Г. Лозанов, драматизація (театралізована гра) сприяє формуванню у молодшого школяра уміння розв'язувати проблемні ситуації за рахунок емоційно-особистісної та інтелектуальної децентрації, тобто розвитку мислення, мовлення, уяви, емоцій, пізнавального інтересу, активності [4, с.93].

Як стверджують Ю. Бабанський та О. Савченко, прослуховування художнього слова сприяє розвитку уваги, пізнавального інтересу, емоцій, пам'яті, мислення [2, 6].

Узагальнюючи вищезгадані дослідження, нами було систематизовано розвивальні можливості вербальних методів навчання, представлені у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Забезпечення загального розвитку учнів під час використання вербальних методів навчання

Метод навчання	Розвиток ...						
	Уваги	пам'яті	мислення	мовлення	уяви	волі	емоцій
Розповідь	+!	+	+	+!	+!	+	+!
Бесіда	+	+	+!	+!	+	+	+
Робота з книжкою	+	+	+!	–	+	+	+
Драматизація	+	+	+	+!	+!	+	+!
Прослуховування художнього слова	+!	+	+	–	+!	+	+!

+! - використовувати дуже ефективно

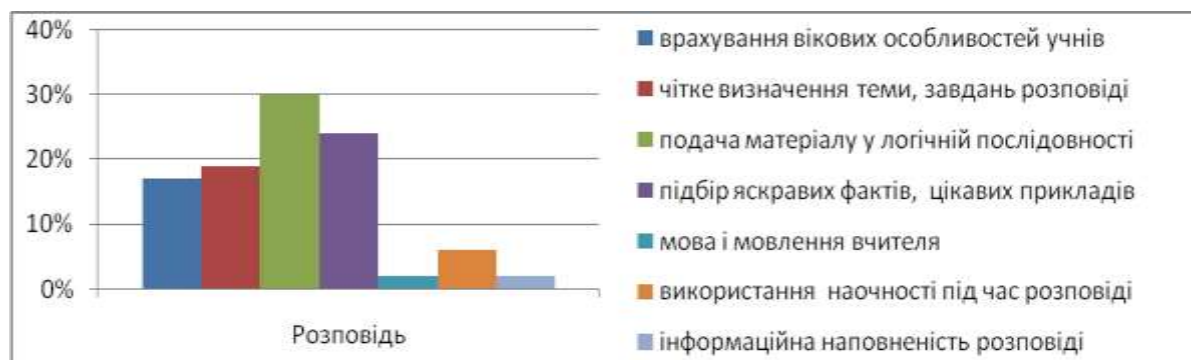
+ - в цілому розв'язує дану задачу

– - розв'язує дану задачу менш ефективно, ніж інші методи цієї групи.

З метою виявлення розвивального потенціалу кожного із системи вербальних методів навчання, ми провели анкетування.

Рисунок 1.1.

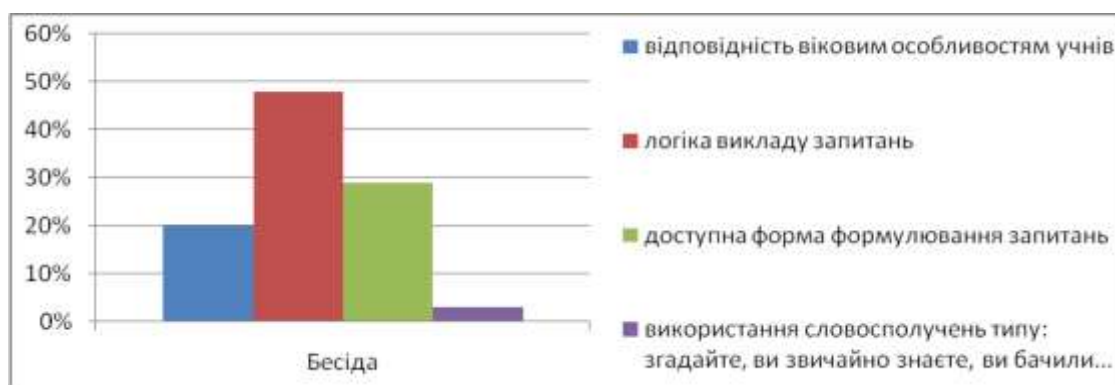
Шляхи удосконалення розвивального потенціалу в процесі розповіді

Згідно з отриманими результатами шляхи удосконалення розвивального потенціалу розповіді, опитувані визначають у подачі матеріалу у логічній послідовності. Так вважає 30% анкетованих.

Рисунок 1.2.

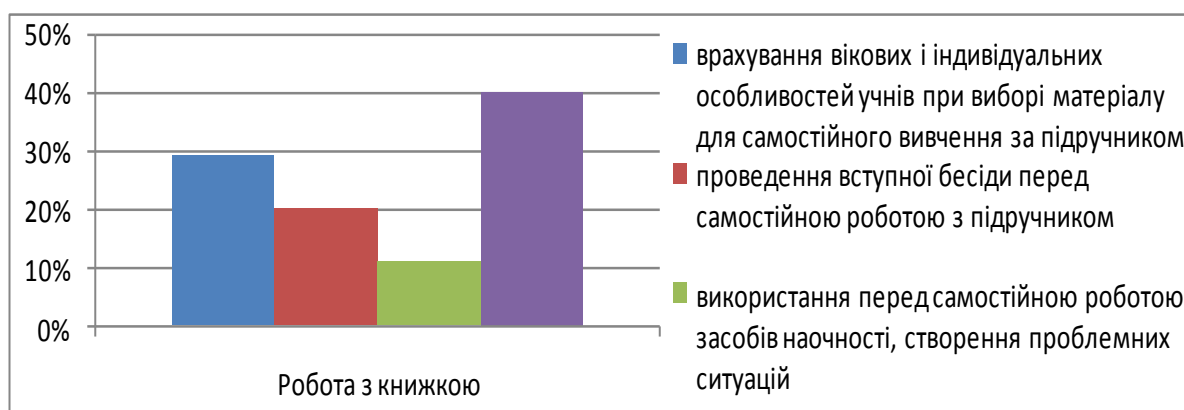
Шляхи удосконалення розвивального потенціалу в процесі бесіди

Згідно з отриманими результатами шляхи розвивального потенціалу бесіди, опитувані визначають у логіці викладу запитань. Так вважає 48% анкетованих.

Рисунок 1.3.

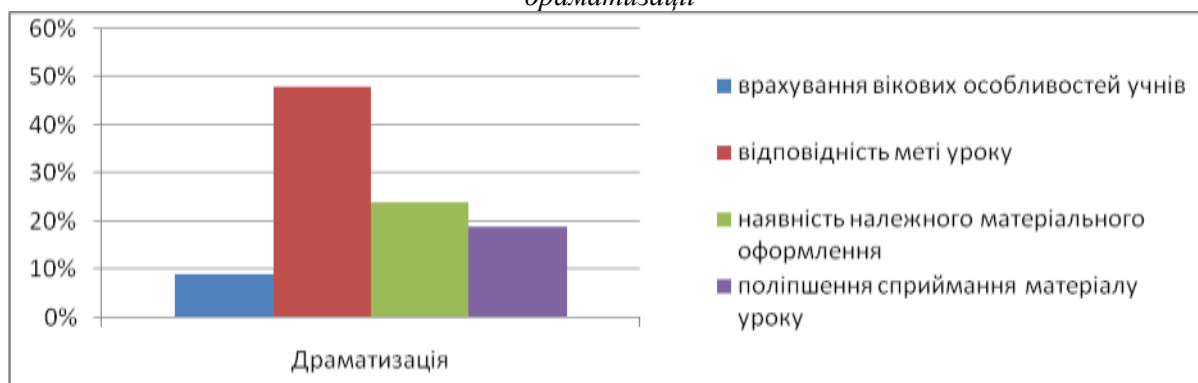
Шляхи удосконалення розвивального потенціалу в процесі роботи з книжкою

Згідно з отриманими результатами шляхи розвивального потенціалу роботи з книжкою, опитувані визначають у поєднанні з іншими формами і методами навчання. Так вважає 40% анкетованих.

Рисунок 1.4.

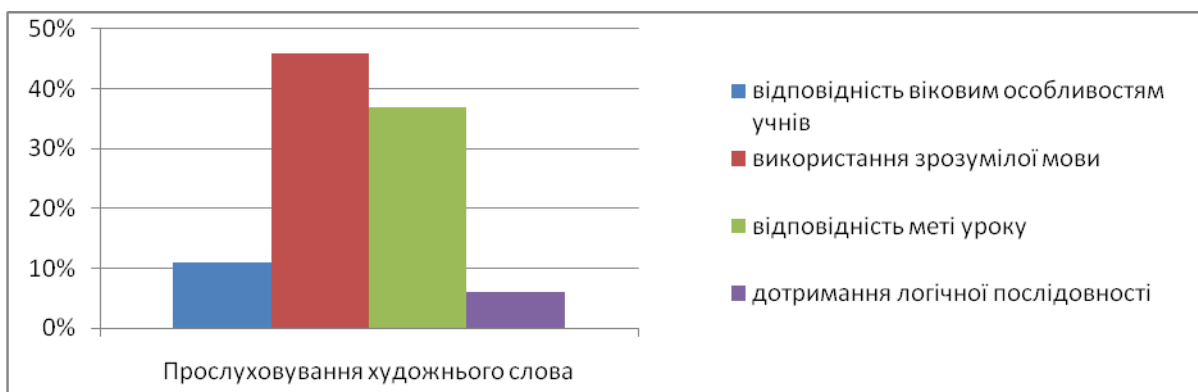
Шляхи удосконалення розвивального потенціалу в процесі драматизації

Згідно з отриманими результатами шляхи розвивального потенціалу драматизації, опитувані визначають у відповідності меті уроку. Так вважає 48% анкетованих.

Рисунок 1.5.

Шляхи удосконалення розвивального потенціалу в процесі прослуховування художнього слова

Згідно з отриманими результатами шляхи розвивального потенціалу прослуховування художнього слова, опитувані визначають у використанні зрозумілої мови. Так вважає 46% анкетованих.

Отже, вчителі початкових класів та студенти-практиканти правильно розуміють основну суть розвивального потенціалу вербальних методів навчання, вміють визначити чинники, які найефективніше впливають на розвиток молодших школярів при використанні кожного з методів, про що свідчать результати анкетування.

З метою виявлення ефективності застосування методів навчання на певних етапах уроку, нами була розроблена узагальнююча таблиця, яка дозволила в процесі експериментального дослідження оптимізувати систему вибору вербальних методів навчання з метою забезпечення розвивального потенціалу уроку, результати якої відображені у таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Використання системи вербальних методів навчання

Етапи уроку	Характеристика вербальних методів навчання			
	високий	достатній	середній	Низький
Організаційна частина	ПВР	ПХС Д	ПРР РБ	Р-О
Перевірка домашнього завдання	РБ	ЕБ	ПГБ ПТБ ПСБ	Р-П КБ
Актуалізація	РБ	ЕБ	ПХС	ПРР

ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ

опорних знань, умінь та навичок		ПГБ		Р з К
Мотивація навчальної діяльності	Д ПХС	ПРР	ХР ЕБ	ПВР
Повідомлення теми, мети і завдань уроку	ПВР ПХС	ПГР	ПРР	ЕБ
Первинне сприймання	ЕБ КБ	ПВР ПРР Р-О ХР Р-П	Р з К Д	РБ ПТБ ПХС
Осмислення нового матеріалу	ПТБ ЕБ	Р з К РБ	КБ ПТБ	ПРР
Закріплення раніше засвоєних Знань	ЕБ	РБ ПТБ Р з К	КБ	ПРР Р-П
Узагальнення і систематизація знань	ПСБ ЕБ	Р з К	РБ	ПРР Р-П
Підсумок уроку	РБ ЕБ	ПСБ	ПРР КБ	Р-П ПХС
Пояснення домашнього завдання	ПВР Р-П Р з К	КБ	ПГБ	ПРР

ПВР – повідомляючи розповідь; КБ – катехізічна бесіда;

ПРР – проблемна розповідь; ПГБ – підготовча бесіда;

Р-О – розповідь-опис; ПТБ – поточна бесіда;

ХР – художня розповідь;

ПСБ – підсумкова бесіда;

Р-П – розповідь-пояснення;

Р з К – робота з книжкою;

РБ – репродуктивна бесіда;

Д – драматизація;

ЕБ – евристична бесіда;

ПХС- прослуховування художнього слова.

Дана характеристика системи вербальних методів навчання допоможе вчителям ефективно і якісно застосовувати кожен метод навчання на певному етапі уроку і відповідно сприятиме підвищенню навчальних досягнень учнів.

На основі висновків одержаних нами під час формувального етапу дослідження було апробовано авторську технологію використання вербальних методів навчання на уроці в сучасній початковій школі і підтверджено її ефективність.

Критерієм результативності експериментальної роботи було обрано рівень сформованості пізнавального інтересу молодших школярів (за Г. Щукіною):

□ низький - пізнавальний інтерес має ситуативний характер і зникає відразу, як тільки перестає діяти подразник (проявляється у міміці і пантоміміці учня);

□ середній - пізнавальний інтерес пов'язаний із зовнішніми ознаками об'єкту пізнання (учні дають запитання типу „Що це?“);

□ високий - пізнавальний інтерес пов'язаний із з'ясуванням причинно-наслідкових зв'язків, які пояснюють суть об'єкту пізнання (учні дають запитання типу „Чому?“, „Як?“);

□ дуже високий - пізнавальний інтерес пов'язаний із прагненням учня поділитися одержаними знаннями зі своїми товаришами (самостійно шукає додаткову інформацію і у спілкуванні прагне познайомити з нею своїх товаришів).

Узагальнення одержаних даних представлено у систематизуючій таблиці 1.4.

Порівняльний аналіз динаміки рівня пізнавальної активності молодших школярів у процесі експериментальної роботи

Рівні сформованості пізнавального інтересу	На початку експерименту		Наприкінці експерименту	
	Контрольний	Експериментал.	Контрольний	Експериментал.
Дуже високий	25%	21%	32%	39%
Високий	46%	42%	40%	52%
Середній	31%	27%	22%	8%
Низький	8%	10%	6%	1%

Порівняльний аналіз результатів на початку та наприкінці дослідження дозволяє зробити висновок, що підтверджує припущення про те, що впроваджувана система умов організації навчання стимулює пізнавальну активність учнів на уроці та підвищує їх інтерес до тих навчальних предметів, на яких вона доцільно використовується.

Таким чином, забезпечення загального розвитку молодших школярів може здійснюватися на основі оптимального використання системи вербальних методів навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А.М. Загальні методи навчання в школі / А.М. Алексюк. - 2-е вид., перероб. і доп. - К.: Радянська школа, 1981. - 206 с.
2. Бабанский Ю.К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе / Ю.К. Бабанский. - М.: Просвещение, 1985. - 208 с.
3. Закон України «Про освіту» // www.osvita.org.ua.
4. Лозанов Г.К. Суггестология / Г.К. Лозанов. - София: Наука и искусство, 1971. - 517с.
5. Подласый И.П. Педагогика начальной школы / И.П. Подласый. - М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. - 400 с.
6. Савченко О.Я. Дидактика початковоїшколи / О.Я. Савченко. - К.: Генеза, 1999. - 368 с.
7. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям / В.А. Сухомлинский. - К.: Рад.школа, 1969.- 265 с.
8. Функции і структура методівнавчання / [за ред. В.О. Онищука]. - К.: Радянська школа, 1979. - 159 с.

Петровська Ю.

Науковий керівник – проф. Куца О.П.

ОСОБЛИВОСТІ ХРОНОТОПУ ЛІТЕРАТУРНИХ КАЗОК ІВАНА ФРАНКА ДЛЯ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Актуальність даної роботи полягає у тому, що молодшого школяра необхідно навчити працювати із художнім твором, виділяти його структурні і художні компоненти, а поняття хронотопу якраз відіграє головну роль у визначенні художньої єдності твору, жанрових і сюжетних особливостей.

Мета статті полягає у вивченні художньої своєрідності хронотопу української літературної казки, її взаємозв'язків із фольклорною казкою, а конкретніше – у доцільності аналізу категорії часу і простору у казках Івана Франка.

Як відомо, істотний взаємозв'язок часових і просторових відносин, художньоосвоєних у літературі, називають *хронотопом* (грецьк. *chromos* – час, *topos* – місце). Термін цей вживався насамперед в математичному природознавстві і був введений на ґрунті теорії відносності Ейнштейна. В літературознавстві термін введено як «метафору». М.Бахтін писав про важливе вираження в ньому нерозривності простору і часу (час як четвертий вимір простору). Хронотоп постає як формально-змістова категорія літератури [1, с. 234].

Хронотоп у літературі має істотне жанрове значення. Названий вище вчений вказав, що жанр і жанрові різновиди визначаються саме хронотопом, причому в літературі провідним початком у хронотопі є час. Хронотоп як формально – змістова категорія визначає (значною мірою) і образ людини в літературі; цей образ завжди суттєво «хронотопічний».